

Տարեկան գինը 10 ռուբլ կէս տարվանը 6 ռուբլ:
Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմայն խմբագրատան մէջ:

(Օտարազգացեցիք դիմում են ուղղակի
Тифлис. Редакция „Мшакъ“

ՄՇԱԿ

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տոն օրերէն):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
խրաբանչիւր բառին 2 կոպէկ:

„ՄՇԱԿ“

ԴՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱ- ԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

1880 թւին

ԿԸ ՀՐԵՏԵՐԵԿՎԻ ԵՄԵՆ ՕՐ, բացի տոն և տոներէ հե-
տեւայ օրերէն:

Լրագրի դիմողը և պրօգրամման նոյն են մնում: Մենք ստանում
ենք ՍԵՓԵԿԵՆ ՀԵՌԵԳԻՐՆԵՐ: «ՄՇԱԿ» տարեկան գինը
10 ռուբլ է, կէս տարվան 6 ռուբլ: Գրքէ կարելի է ՄԻԵՅՆ
ԽՄԻՆԳԻՐՏԵՆ մէջ:

ԵՌԵՆՁԻՆ ՀԱՄԱՐՆԵՐԸ ծախվում են 5 կոպէկով հատր:
Օտար քաղաքներից պէտք է դիմել հետեւայ հասցեով ТИФ-
ЛИСЬ Редакция «Мшакъ».

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱՆՈՒԹԻՒՆ

Աւետարանական տոն Թիֆլիսում:—Ներքին
տեսուածքի և Թիֆլիսի դատախօսութիւնների կո-
միտէտը: Նամակ հոգեւոր: Ներքին լուրեր:—Արտա-
քին տեսուածքի և Նամակ Պարսկաստանից:
—ՍաւաՆ լուրեր:—Յայտարարութիւններ:—
Ֆելիետոն:

ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՏՕՆ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

Կիրակի, դեկտեմբերի 9-ին մեզ
աշողվեցաւ ներկայ գտնվել բեր-

ՖԵԼԻԵՏՈՆ

Կրկին ֆելիետոն:—Ընթերցողից ներողութիւն
եմ խնդրում:—Խմբագրի հետ խօսակցութիւն:—
Խմբագրի խօսակցութիւն:—Գրքն եմ գնում:—Գիւ-
ղական կեանք:—Միակերպութիւն:—Արտակարգ
խօսակցութիւն:—Գործընթացը վնասակար են:—
Հաշտվում եմ խմբագրի հետ:—Թիֆլիսի քամին:—
Երեկի երգչուհի Արտոն և հայերէն երգը:—Հայերի
ծայրայեղութիւն:—«С. Петерб. Вѣдом.» լրագիրը:
—Արտոն, Պատուի, Լուկա, Նիկոն, Սիրանուշ և
Աստղիկ:—Էմիլ Զօրայի նոր բռնան:—Թիֆլիսցու
ուղեգր:—Գեօքչի, Շիւքերի և Շեկապիւրի գրուած-
ները:—«Մշակ» բացառութիւն է կազմում:—Ֆը-
րանսիացի Գիւրան դերձիկի զգեստը:—Թիֆլիսի
քանակների թիւը և «Մշակ» բաժանորդները:—
Ինչ պէտք է անի «Մշակ» խմբագիրը:—Արծրու-
նու թատրոնը:—Բաղկանի գիւղեր և Թիֆլիսի լրա-
գրութիւնը:—Զանցեցի և Մէլքիսեդեկեանց:—Հա-
յոյ մշակման խմբի ներկայացումները և հայերի
տակնոնութիւնը:—Բարոյական շարժում:—Մի տը-
խուր մօզա:—Խղճանքի բացակայութիւնը:

Ընթերցող, սիրելի, պաշտելի, յարգելի, պատ-
ւելի, բայց մի և նոյն ժամանակ առեւելի ընթեր-
ցող, ներքին ինձ, հազար անգամ ներքին ինձ, որ այդ-
քան ժամանակ ոչինչ չը գրեցի, ոչ մի ֆելիետոն
չառաւարկեցի քեզ, այն ֆելիետոնները, որ դու

լիակամ, կամ աւետարանական ե-
կեղեցական տոնին, որ կատարվե-
ցաւ Թիֆլիսի ռուս աւետարա-
նականների, բապտիստների և ար-
թատան մէջ, պ. Վ. օրօնիսի տան
դահլիճում, կուկիայում:

Դա բերելիական տոն էր, որ
տոնեցին միասին Թիֆլիսի դա-
նաղան ազգութիւններին պատկա-
նող աւետարանական եկեղեցու
ներկայացուցիչները: Դահլիճը լի
էր թէ կանանցով և թէ մար-
դիկներով: Հանդիսականների մեծ

այնքան սիրում ես... Ասիացու ֆելիետոններ...
Բայց եթէ իմանայիր որ այդ բանում ես բոլոր-
ովին մեղաւոր չեմ,—դու ինձ քո սովորական մե-
ծահոգութեամբ անպատճառ կը ներէիր...

Պէտք է քեզ բոլորը խոստովանեմ...

Նախ, պէտք է ասեմ քեզ, որ երբ քանի մի ա-
միս սրանից առաջ ուղեցի մի ֆելիետոն գրել և
սկսեցի արդէն հեղինակել իմ սովորական ֆելիե-
տոնս, յանկարծ խմբագիրը կանչում է ինձ իր կա-
բինետը և ասում է ինձ:

—Դուք սկսեցիք ֆելիետոն գրել...

—Այո, պարոն խմբագիր, պատասխանում եմ:

—Յոյց տուեցէք ինդրեմ:

Ես ցոյց եմ տալիս... և ինչ եմ տեսնում (եր-
բէք չեմ մոռանայ այն սարսափելի րօպէն)...

Պ. խմբագիրը վեր է առնում մի գոյնաւոր մատիտ
և սկսում է մինը միւսի ետեւից ջնջել իմ գրուած-
քիս ամենալաւ տողերը, անդադար կրկնելով:
«Այդ մասին հիմա չէ կարելի գրել, դրա մասին
հիմա չէ կարելի խօսել, որա մասին այժմ հարկաւոր
չէ միշտ, այդ միտքը ան տ ա կ տ ու թ լ լ է ն է,
այժմ թշուրտն, և այն և այլն...

Ես մնացի չուրաւած...

—Եթէ այդպէս է ասացի ես, ուրեմն պատիւ
ունեմ հրաժարական տալու ձեր լրագրի ֆելիե-
տոնիստի պաշտօնից: Այդքան ջնջելուց յետոյ
ինչ կը մնայ իմ գեղեցիկ ֆելիետոնից և վերջա-
պէս որ ֆելիետոնիստը կը համաձայնիլ պատու-
հատ տալիստեղեցի ձեր լրագրին...

—Ինչպէս կամենաք, պատասխանեց ինձ սառը
կերպով խմբագիրը, բայց այժմ այդ տեսակ բաներ
գրել չէ կարելի:

մասը պատկանում էր, ի հարկէ,
ռուս աւետարանականներին, բա-
պտիստներին, բացի սորանից կա-
յին գերմանացի, հայ, վրացի, ա-
սորի և թուրք աւետարանական-
ները:

Հանդէսը բաց արաւ հայ աւե-
տարանական, պ. Լմիրխանեան,
աղօթքով և մի փոքրիկ բարոյ
անելով հիմնվելով սուրբ գրքերի
փայութիւնների վրա և վերջա-
ցրեց իր խօսքը փառք տալով Լ-
մենակարողին, որ նա մեզ տուեց
Ողորմած և Լզատասէր մի Կայսր,
որ ոչ թէ միայն թոյլ է տալիս,
բայց և յորդորում է որ Իր ըն-
դարձակ պետութեան մէջ տա-
րածվեն սուրբ գրքերը իր հպա-
տակ այլ և այլ ազգերին հասկա-
նալի, կենդանի լեզուներով, յորդո-
րում է, ուրեմն, որ ամբողջ պե-
տութեան մէջ աւելի և աւելի
տարածվի Լստուծու խօսքը, որ
աղբիւր է ամեն երջանկութեան,
ազատութեան, խաղաղութեան և
արդարութեան:

Նրանից յետոյ շատ գեղեցիկ
քարոզ կարդաց ռուս աւետա-
րանականների բարոյից պ. Պալ-
լով, որ իր ընդարձակ բարոյի մէջ
ցոյց տուեց Լստուծու խօսքի,
Լստուածաշունչի պատմական նը-
շանակութիւնը և նրա բարոյական

Ինչ էր խմբագրի այդ խօսութեան պատճառը
մինչև այժմ չը կարողացայ իմանալ: Միայն այն-
քան գիտեմ որ ինձ սաստիկ վիրաւորված զգալով,
խկոյն վեր առայ գդակս, դուրս եկայ սենեակից,
գնացի տուն, իսկ միւս օրը արօյիկի մէջ նստած,
արդէն ճանապարհ էի ընկնում դէպի Մ. գիւղը,
իմ հայրենիքս:

Այնտեղ անցրի քանի մի ամիս, հանգստանալով,
ոչինչ չանելով և գիւղական կեանք վարելով իմ
սիրելի համազօրեացիների շրջանում:

Կենքս իմ հայրենի գիւղում քանի մի ամսվայ
ընթացքում անցաւ շատ աննկատելի և միակերպ ...
վաղ առաւօտ վեր էի կենում, կաթ էի խմում,
դուրս էի գալիս խրճիթից և դրան շէմքի վրա
նստում էի: Կէսօրին իմ չորս կողմը հաւաքվում
էին գիւղացիները դաշտի պարսպաձեւերից վե-
րադառնալով: Ակտում էինք խօսել: Սովորական
խօսակցութիւնը այս էր: Այսօր անձրեւ կը գայ,
թէ չի գայ, ահա այն ամպը որ մօտենում է, կար-
ծեմ որ անձրեւաբեր է... ով գիտէ, կարելի է կար-
կուտ էլ կը գայ... Մօրեկը շատ է փչացել մօ-
տակայ գիւղերի արտերը... Ատում են թէ՛ Ն. գիւ-
ղում կովերը և եղբոր ճանձերի պէս տատկում են
մի սարսափելի հիւանդութիւնից... Իսկ Ա. գիւ-
ղում մարդիկ էլ մեռնում են մի անսովոր ցա-
ւից. նախ ոտները ուռւում են, յետոյ ձեռ-
ները, յետոյ լեզուն, յետոյ ամբողջ դուրսը—և
մարդը մի օրվայ մէջ մեռնում է...

Կամ այսպիսի խօսակցութիւններ էին լինում:
«Հաջող ինչքանով ծախեցիր, կըզ ինչքանով առար,
կովդ ինչքան կաթ է տալիս...» և այլն...

Ներգործութիւնը ազգերի մօտաւոր
հասարակական զարգացման վրա:
Պարոն Պալլով յիշեց այն ցնորա-
միտ և յանցաւոր վարդապետու-
թիւնները, որոնք ձգտում են տալիս
ու վրա անել պետական կարգը և
քարոզել կոմունիստական հաւա-
սարութիւնը մարդկութեան մէջ,
որ կատարելապէս անիրադրօնելի
է: Պարոնը ասեց որ բարոյական
հաւասարութիւնը հնարաւոր է
վերականգնեցնել մարդկութեան
մէջ միմիայն Լստուծու խօսքի
գլխութեան օգնութեամբ:

Յետոյ խօսեց պ. Մղերով
(հայ-աւետարանական) վրացերէն
լեզուով: Իր ճառի մէջ խօսելով
Լստուծու խօսքի նշանակութեան
մասին, պարոնը յիշեց Թագաւոր
Կայսրի Մօսկվայի մէջ նորերումս
ասած խօսքերը, որոնցով Նա
դիմում էր ծնողներին, ասելով
թէ «դաստիարակեցէք ձեր զա-
ւակներին արդարութեան և ճշ-
մարտութեան մէջ»: Իսկ արդա-
րութեան ու ճշմարտութեան մէջ
դաստիարակել ուրիշ կերպ չէ կա-
րելի, եթէ ոչ Լստարանի ու
Լստուածաշունչի, այսինքն Լստու-
ծու խօսքի միջոցով:

Դրանից յետոյ խօսեց Թիֆ-
լիս նոր եկած գերմանացի երի-
տասարդ պատուորը, յետոյ խօսեց

աշխատանքի, իսկ երեկոյեան կրկին մի տեղ հա-
ւաքվելով նորից սկսվում էին նոյն անվերջանալի
և միակերպ խօսակցութիւնները:

Պատահում էր որ այդ խօսակցութիւնները ընդ-
միջվում էին և սկսում էին միմեանց առակներ և
հեքիաթներ պատմել...

Մի անգամ միայն յիշում եմ որ եղաւ իմ ներ-
կայութեամբ մի արտակարգ և մինչև անգամ աղ-
մկալ խօսակցութիւն, երբ մեր քահանայ առա-
ջարկեց մեր գիւղում մի երկսեռ դպրոց հիմնել:
Երկար վիճաբանութիւններից յետոյ բոլոր գիւղա-
ցիները վճռեցին որ դպրոցը աւելորդ և յիմար
հի րկութիւն է, որ ուսումը վնասակար բան
է... Չեմ կարող մոռանալ մասնաւոր մեր ծերե-
րից միմի խօսքը: Նա վեր կացաւ տեղից, ու ամ-
բողջ մասնրով դողալով դիմեց տէր-տէրին ասե-
լով «Տէր-տէր, կարելի է ֆրանցուզներին, նեմեց-
ներին ու անգլիկանների համար ուսումը օգտակար
է,—այդ և ոչ չը գիտեմ, բայց մեզ, հայ—քրիստոնէայ
գիւղացիներին համար ուսումը վնասակար է, որով
հետեւ երբ որ մեր հայ երեխաները չկրկնում ուսում
են առնում, էլ չեն ուղղում գիւղացի մնալ, այլ ա-
մեն մէկը իրան երեկոյ մարդ համարելով, շատ-
պում է իր հայրենի գիւղը թողնել և քաղաքը
գնալ: Եթէ չկրկնում երեկոյ մարդիկ են դառնում
այդ անթաճանքներ, թող մեր մէջ մնան ու մեզ
օգնեն... Մենք ամեն գիւղացիներէ ենք, թող
նրանք գիտեն գիւղացիներ լինեն... Թէ չէ, այդ
ես էլ կուզենայի. ուսում ստանալով, թրեմ իմ
գիւղի վրա, չը կամենամ հայ գիւղացի մնալ ու-
երթամ նեմեցեստանի մէջ պրօֆեսոր, փիլիսոփայ
դառնալ... Թող հայ գիւղացին դիմաւորեն էլ

ասորերէն լեզուով մի ասորի բռնորդական քահանայ, որ պատմեց ասորիներին անմիտար զրուածիւնը թիւրքիայի և Պարսկաստանի մէջ և հանդէսը վերջացաւ տանտիրոջ, պ. Վօրմանի ասած ազօթբով ուսերէն լեզուով:

Օտար լեզուներով ասած ճառերը թարգմանում էր ուսերէն լեզուովի ուս աւետարանականների համար, որոնք մեծամասնութիւն էին կազմում պ. Մարիա-նեանց: Իւրաքանչիւր ճառից յետոյ ամբողջ հասարակութիւնը միաձայն երգում էր սաղմոսներ, օրգանի ուղեկցութեամբ: Ռուս աւետարանականները ուսերէն լեզուով էին երգում, գերմանացիները գերմաներէն, հայերը հայերէն, իւրաքանչիւրը ազօթագիրքը ձեռին բռնած:

Հանդիսին ներկայ էին, որպէս հիւրեր, մի ուս ուղղափառ քահանայ, մի քանի ուս ուղղափառներ, մի քանի հայ-լուսաւորչական երիտասարդներ և մի ամերիկացի միսիոնար:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՖԼԻՍԻ ԴԱՍԱՌՈՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿՕՄԻՏԵՏԸ

Դեկտեմբերի 9-ին հաւաքուեցան Թիֆլիսի կաթիկային գիմնազիայում Թիֆլիսում

դառնալով գիւղացի մնայ, —այն ժամանակ ես էլ կասեմ՝ ուսումը հարկաւոր է...

Ինչքան էլ տէր-տէրը աշխատեց բացատրել թէ դա հայ գիւղացու մեղաւորութիւնը չէ, թէ այդ մեր ուսումնաւարանների կազմակերպութեան մեղն է, որ մեր դպրոցները իրանց պրոգրամայով չեն համապատասխանում գիւղական կեանքի պահանջներին, թէ նա կաշխատի այնպիսի մի դըպրոց հիմնել, որ երկրագործական ուղղութիւն կունենայ, որի մէջ գիւղացի մանուկը ուսում աւարտելուց յետոյ, գիւղացի կը մնայ, որովհետեւ կը սովորի միայն գիւղական բաները, իր գլուխը չի լցնի զանազան փիլիսոփայութեան խնդրով, —ոչինչ չօգնեցին նրա համարել խօսքերը և բոլոր գիւղացիները միաձայն աղաղակեցին՝ «չենք ուզում դըպրոց, չենք ուզում, մեզ պէտք չէ ձեր չկող...»

Գործը այնպէս էլ վերջացաւ ու այնուհետեւ ոչ ոք էլ չը համարձակուեց այդ մասին խօսք անդամ բանալ:

Միւս օրը ամենքը կրկին սկսեցին խօսել կո վերի, եղբի, էջերի, գոմէշների, ոչխարների, անձրեւի, կարկուտի, մարտի, հացի, սիմինդրի, հաւերի և այլ այլ տեսակի պիտանքի կամ անպէտք բաների վրա...

Այսպէս անցին ես մի քանի ամիս իմ գիւղում և սկսեցի արդէն զգիլ միակերպ կեանքից, երբ յանկարծ ստացայ ճանապարհորդի ձեռքով մի նամակ «Մշակի» խմբագրից, որ հաշտութիւն էր առաջարկում ինձ, խնդրում էր ինձ կրկին վերադառնալ Թիֆլիս և շարունակել ֆիլիսոփայական պաշտօնը...

կարգադրու գաստիստութիւնների կոմիտէի հիմնողները:

Երկար վիճարանութիւններից յետոյ վճռուեցաւ, որ կոմիտէի անդամներից նրանք, որոնք կարգաւոր են թէկուզ մի անգամ մի գաստիստութիւն կոմիտէից անկախ, այլ ևս անգամ չեն յիշի կոմիտէի մէջ:

Գաստիստութիւնները լինելու են ուսերէն, տեղական լեզուներով և եթէ հնարաւոր է և օտար լեզուներով: Գաստիստութիւնները կարգաւոր ցանկացողներից ոմանք արդէն գրվեցան:

Լսեցինք որ առաջինը կարգաւոր է մի քանի շաբաթից յետոյ պ. Ուշակով:

Գաստիստութիւնները լինելու չեն մի շինութեան մէջ միայն, այլ Թիֆլիսի զանազան դահլիճներում, նայելով յարմարութեան:

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒՑ

29 նոյեմբերի

Թէն պ. Արցախեցիի օրերս մի նամակ գրեց «Մշակին» քաղաքիս մէջ հացի թանգութեան մասին, բայց օրովհետեւ նորանում մի քանի հարկաւոր տեղեկութիւններ բաց էին թողված, պարտաւորվեցի հաստատ աղբիւրից տեղեկութիւն հաւաքելով հանդամարտէն գրել ձեզ գործի իսկական դրութիւնը:

Եթէ 1861 թ.ին մի թեթիւ թանգութիւն ընկաւ քաղաքս, տեղիս հայ հասարակութիւնը իր միջից ժողովեց 1842 թուը այն նպատակով, որ այդ գումարով էփան գնով ցորեն հաւաքեն և նոյն գնովն էլ ծախեն քաղաքում, և այդպիսով էփանութիւն գցեն քաղաքի մէջ:

Երբ կարճ միջոցով այդ թանգութիւնը անցաւ, յիշեալ գումարը մնաց պ. Արքանամ խանգամիրանցի և պ. Գաւիթ Աղամանցի մօտ 500, ու պայտէս որ անելով մինչև այժմ այդ գումարը հասաւ 4830 թ.։ Եւ երբ այս տարի ևս ցորենի գինը չափազանց բարձրացաւ և հասաւ մինչև երեք թուրքի պուլը, այժմս էլ մեր հասարակութիւնը չը կարողացաւ անտարբեր մնալ դէպի այսպիսի մի գործ, այլ ներկայ տարուս հոկտ. 7-ին հասարակաց վճռով ընտրեցին իրենց միջից վեց անձինք, որոնց իրաւունք տրվեցաւ թէ յիշեալ գումարը և թէ այլ միջոցներ գործ դնել թանգութեան առաջն առնելու համար:

Յիշեալ անձինք սկսեցին գործել նախ մարդիկ ուղարկեցին Շուշու գաւառները ցորեն հաւաքելու

Եւ ուրախութեամբ ընդունեցին, ներեցին և հաշտվեցայ... Եւ ահա քանի մի շաբաթ է ես կրկին այստեղ եմ, Թիֆլիսում եմ, ձեր մէջն եմ, իմ թիֆլիսեցիներ... *

Բայց որովհետեւ ես չափ ժամանակ չէ որ վերադարձել եմ Թիֆլիս և դեռ չը կարողացայ ճշգրտութեամբ տեղեկանալ թէ ինչ է պատահել իմ բացակայութեան մի քանի ամիսների ընթացքում, կը հաղորդեմ ընթերցողին մի քանի խառն լուրեր միայն...

Այս օրերումս պատահել է Թիֆլիսում այնպիսի սարսափելի քամի, որ փողոցներում անցողիներից շատերը կորցրին իրանց գլուխները, իսկ մի քանիսն սկսեցին անգամ կորցրին իրանց գլուխները: Այժմ գլուխը կորցրած պարսիկները որոնում են իրանց մարմնի այդ անհրաժեշտ մասը և դիտաւորութիւն ունեն տակի լրագիրներում հետեւեալ յայտարարութիւնը: «Մաստիկ քամու պատճառով կորցրած լինելով գլուխ, խնդրում են գտնուողները երբեք այս ինչ խմբագրատուն, որի համար դատաւոր կը ստանայ վայելուչ վարձատրութիւն, թէն ևս կարող եմ ապրել և առանց գլխի» *

Երեւելի ֆրանսիացի երգչուհի տիկին Արտո տունը մի քանի կոնցերտներ Թիֆլիսում և նրա կոնցերտները գրեթէ միշտ դարձան էին: Հայերը, մանաւանդ, գրեթէ բոլորովին չը կաշին կոնցերտներում: Եւ դիմացի մի քանի հայերին հարցնելով, ինչի չէկար Արտոի կոնցերտին? — Մենք ինչ գիտէինք որ Արտոն հայերէն երգ

և երբ տեսնաւ որ այստեղ թանգ է նստում, սկսեցին հեռագիրներով դիմել նաև ուրիշ քաղաքներ, այն է Գաւրա, Բաքու, Աստրախան և Ուդեսա, և երբ իմացան այդ տեղերի ցորենի գինը, վճռեցին բերել տալ Բաքուէ: Այս գումարից ուղարկեցին նախ միայն 3000 թուրքի Բաքու, իսկ մնացեալները ուղարկած էին Ղարաբաղի և Զաքաթայի գաւառները, որ այդ տեղերից քաղաքս մօտ ցորենի պուլը նստեց 2 թ. 30 կ. սկսած մինչև 2 թ. 60 կ.:

Յիշեալ անձինք, տեսնելով որ այս փոքր գումարը չէ կարող մեր քաղաքին ուղարկել օգուտ տալ, խորհեցին առաջարկել մեր քաղաքի մի քանի հարուստ անձանց, որ իւրաքանչիւր զը 200 ից սկսած մինչև 500 թ. գնէ նոյն նպատակով գործածելու համար: Լսելով այս առաջարկութիւնը, մեր հասարակութեան խոհեմ անդամներից իսկոյն յանձն առան կատարել և յետագայ անձինք, որք են պ. պ. Աւար Աբրահմանց, Մինաս խոնոնեանց, Յովհաննէս խոնոնեանց, Բաբա Բեկլարեանց, Յովսէփ Ղուկասեանց, Թէոդորոս խանգամիրեանց, Գանիէլ Ահարոնեանց, Յովակիմ Թեմուրեանց, Խոսեան Բաղդասեանց, Խոսեակ Թաղեոսեանց, Սարգիս Արսիսիկեանց, Յարութիւն Աղամանց, Գաբրիէլ Խաչիկեանց, Ներսէս Տէր-Մկրտչեանց և Սարգիս Միրզայեանց: Այս տասն և հինգ անձներից իւրաքանչիւր զը գրին 500 թուրքի, իսկ յետագայքս, որոնք են՝ Խվան Խոբարեանց գրեց 300 թուրքի, Ալէքսան Գափեանց 250, թ., Գրիգոր Նաղաթեանց 250 թ., Դամիր Մելիշ Կարակոզեանց 200 թ., Բեղլար Նաւասարդեան 200 թ., Աղաման Զայկազեան 200 թ., Լազր Բախան 200 թ., Նիկոլայ Բաղդասեանց 200 թ., Եարամիշ Եարամիշեանց 200 թ., Բաբայան Դամիրեանց 250 թ., Բաբայան Բաղդասեանց 250 թ.: Աւետիս Զուրաբեանց 200 թ., Գարութիւն Տէր-Գասպարեանց 200 թ., բոլոր գումարն է 10,600 թուրք:

Այս վերջի գումարիցս ուղարկվեցաւ փոստային նոյեմբերի 5-ին Բաքու պ. Յովսէփ Թումանեանցի և պ. Աղաման Ունանեանցի անունով 9500 թ.: Այսպէս ամսին 19-ին քաղաքս սկսեց ստանալ 122 ուղղով 255 ջուալ ալիւր, իւրաքանչիւր ջուալը հինգ պուլը, իսկ ամսին 20-ին ստացանք 60 ուղղով 131 ջուալ և այսպէս իւրաքանչիւր օր շարունակ ստանում է ալիւր և ցորեն:

Այս գործիս մասին աշխատում էին պ. պ. Աւար Ամբրոսիանց, պ. Թ. Խանգամիրեանց, Մ. Խոնոնեանց, պ. Գրիգոր Զաղաթեանց, Խալի Թաթոսեանց և ղեկավարաւ Ալէքսանդր Գափեանց, որոնք խանութ խանութ, տնէ տուն ընկած, չիղթված և յուսահատված հասարակութեան քաջաբերում էին չը վրդովվել, և յոյս էին տալի որ չուտ էփանութիւն կը լինի: Այս կերպ հոգացողութեամբ չը բաւականանալով խնդրեցին նաև տեղական գաւառական տնի, որ միջնորդէ նահանգապետին ստանալ ազատ իրաւունք նաև Պարսկաստանից բերել տալ Շուշի ցորեն, որ և ստանում են այս մասին թղթաւորութիւն: Քաղաքային գումարը որ հասած է 8258 թ. և գտնվում է Պրիկապուտ, խնդրում

պիտի երգի: Եթէ այդ մասին տպված լինէր կամ աֆիշայում, կամ լրագրում, թատրոնը իր կը լինէր հայերով:

Ուրեմն այժմ Թիֆլիսից հայը չի հետաքրքրվի ոչ Արտոի, ոչ էլ Պատտիի երգով, եթէ նրանք հայերէն չերգեն: Ուրեմն առանց հայոց երգի Արտո կամ Պատտի ոչինչ արժանաւորութիւն չունեն... Ամեն բանի մէջ, ուրեմն, ծայրայեղութիւն, Մի եթէ, ուրեմն տարի սրանից առաջ Թիֆլիսից հայը արհամարհանքով էր վերաբերվում դէպի իր մայրենի լեզուն, սաստիկ ծաղրում էր այն մարդուն, որ յանդգնում էր ձեռք տալ հայոց լրադրի հրատարակութեանը, —իսկ այժմ պահանջում է որ երևելի երգչուհիները Արտո կամ Պատտի անպատճառ հայերէն երգեն, եթէ ոչ չարժէ լսել այդ աշխարհահռչակ երգչուհիներին... *

— Բնավարից Ս. Պետերբուրգի ուսուցիչ օր լրագրին գրվում, հարցնում է մի Թիֆլիսից հայը միւսին: — Գրվեցե՞ք «С. Петерб. Вѣд.» լրագրին, պատասխանում է միւսը: — Ոչ, չարժէ, այդ լրագիրը հայերի վրա բոլորովին չէ խոսում... *

Շուտով հայերի մէջ կը լինի այդ տեսակ խօսակցութիւն: Գիտե՞ք, ատում են որ այդ մեծ պատին գալիս են Թիֆլիս Պատտի, Լուկա և Նիկոն երեւելի երգչուհիները, կերթնք նրանց լսելու: — Նրանք կերթնք զինձ համար չէ՞ կամ «Ո՛հ, ինչ անուշ» հայոց երգերը... *

են յիշեալ պարոնները նահանգապետից միջնորդել զլիսաւոր կառավարութեան այդ գումարով թող տալ Պարսկաստանից ալիւր բերել տալ: Մտադրված են նաև պ. պ. Արսիսիկեանց, Աղամանց, Խոսեան Բաղդասարեանց իրանց սեփականութիւնից բերել տալ ցորեն և նոյն նպատակին ծառայեցնել:

Այսպէս, այժմ Շուշիի մէջ գտնվում է մեծ քանակութեամբ ալիւր, որը ծախվում է առած գնից պուլում 10 մ. 20 կ. պակասացնելով, որ այսպիսով այժմ լաւ ալիւրի պուլը հասած է 2 թ., իսկ միջակին 9 ապալի: Մտադրված է հասարակութիւնը նաև երեք թոնի շինել և հասարակութեան վրա մի կողէկով արժան ծախել թըլած հացի իւրաքանչիւր ֆունտը: Այսպէս աշխատում են ամեն կերպ էփանութիւն տարածել մեծ յոյս ունենք, որ շուտով շատ կէփանանայ հացը մեր մէջ: Օրերս մի գիւղացի գալիս է քաղաք և տեսնում որ մեծ քանակութեամբ ալիւր է դարձած հրապարակի մէջ, լաց լինելով աւոււ է—«Ես ունեմ հաղար չեմ տկրտ ցորեն, մտադրված էի պուլը չորս թուրքով ծախել, հիմա իմ տունս քանդեցիք դուք, դարաբացիք» Լսվում է որ ինչպէս գիւղօրէից մէջ, այնպէս էլ քաղաքումս կան անձինք, որոնք մեծ քանակութեամբ ալիւր ունեն հաւաքած, այժմ տեսնելով գործի գրութիւնը սկսել են հացթուխներ վրա առանձին ծախել այժման գնով:

Զարմանում եմ, որ չուշեցոց վրա այն կարծիքն է հաստատված, որպէս թէ դժբաշատ անտարբեր են մի որ և ինչ ազգօգուտ գործի մէջ: Բայց փորձը ցոյց է տալիս, որ չուշեցիք չեն սովոր աւելորդ և չուայ նպատակով կօպէլ անդամ փչացնել, իսկ հարկաւոր ժամանակը չեն խնայում անգամ վերջի կօպէլը: ***

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒԻՆԻՐ

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՍԻՑԻՑ մեզ հաղորդում են, որ մի 10 տարեկան երեխայ պատահմամբ բէվօրիք արծակեց իր դրացուհու վրա և նրան սպանեց:

Զօրեքաբէր, դեկտեմբերի 12-ին Գօգֆրուտ եղբայրների Թիֆլիսի ֆրանսիական ցերկում յօգուտ կենդանիների հովանաւորութեան ընկերութեան կենդանիների Թիֆլիսի բժշկանոցի մի ներկայացումն կը տրվի: Գօգֆրուտ եղբայրները համակրելով ընկերութեան ձեռնարկութեանը կաշխատեն, որ ներկայացումն շատ գեղեցիկ լինի: Տոմարկները կարելի է վաղօրոք ստանալ ընկերութեան գանձապահ Կաստուսովից իր սեփական աւետարանական գրառենակի մէջ, որ գտնվում է Ստարայա Պոչտովայա փողոցի վրա Թումանովի տանը, և Բերեսնտովի խանութում: Իսկ ներկայացման երեկոյին ցերկի կատարում:

— Զեմ կարծում: — Ուրեմն չարժէ գնալ, աւելի լաւ է կերթում Սկրանուշին կամ Աստղիկին լսելու... Կամ կարող է և այսպիսի խօսակցութիւն պատանել:

— Կարդացիք Էմիլ Զօլայի նոր բռնանը «Nana» վերնադրով: — Այ դեռ չեմ կարդացել: Բայց այնտեղ հայերի վրա բան կայ... — Ոչ, հայերի վրա ոչինչ չը կայ: — Որեմն չարժէ կարդալ: *

Հայը մանաւանդ Թիֆլիսցին, ամեն բանում ծայրայեղ է: Նա կամ ատում ու արհամարում էր իր մայրենի լեզուն, հաւածում էր նրանց, որոնք զործում էին մայրենի լեզուի և դրականութեան ասպարիզում, նրանց գիծ էր համարում, —կամ այժմ հասել է այն ծայրայեղութեանը, որ Գեօթիէի, Շիլլերի ու Դեկապրիի գրուածներն էլ չի կարդալ, եթէ նրանց մէջ հայերի մասին ոչինչ չը գտնի, Պատտիին ու Արտոին չի լսի, եթէ նրանք հայերէն չերգեն... *

Այդ երեւոյթը ամենապաւ ապացոյց է, որ Թիֆլիսից հայի ուղեղը այնքան աղքատ է որ երկու բան միասին չէ կարող ամփոփել իր մէջ սէր դէպի իր ազգը և սէր դէպի համամարդկային գիտութիւնը, գեղարուեստը ու գրականութիւնը... Երկու բաներին միաժամանակ չը կարողանալով համակրել, Թիֆլիսցին պէտք է իր աղքատ ուղեղով անպատճառ ծայրայեղ դառնայ:

Եւ այդ տեսակ փոփոխութիւնը պատահել է մի երկու ամսուպ մէջ... Ինչ է մեզ երաշխաւ-

Կեկտեմբերի 9-ին թափվեց փոքր քանակությամբ խոն:

Հնորակա ինչ նրա հետ ԶԵՌՈՄԻՇԵՐՈՅԵՐՈ ԳՈՒՅԱՐՈՒՄԻ ԹԻՖԼԻՍԻՄ, նուա՛, ներկայումս, կը լսուի, որ Երբեք մի Արարաւոր

Կեկտեմբերի 9-ին թափվեց փոքր քանակությամբ խոն:

Հնորակա ինչ նրա հետ ԶԵՌՈՄԻՇԵՐՈՅԵՐՈ ԳՈՒՅԱՐՈՒՄԻ ԹԻՖԼԻՍԻՄ, նուա՛, ներկայումս, կը լսուի, որ Երբեք մի Արարաւոր

Հնորակա ինչ նրա հետ ԶԵՌՈՄԻՇԵՐՈՅԵՐՈ ԳՈՒՅԱՐՈՒՄԻ ԹԻՖԼԻՍԻՄ, նուա՛, ներկայումս, կը լսուի, որ Երբեք մի Արարաւոր

Հնորակա ինչ նրա հետ ԶԵՌՈՄԻՇԵՐՈՅԵՐՈ ԳՈՒՅԱՐՈՒՄԻ ԹԻՖԼԻՍԻՄ, նուա՛, ներկայումս, կը լսուի, որ Երբեք մի Արարաւոր

Հնորակա ինչ նրա հետ ԶԵՌՈՄԻՇԵՐՈՅԵՐՈ ԳՈՒՅԱՐՈՒՄԻ ԹԻՖԼԻՍԻՄ, նուա՛, ներկայումս, կը լսուի, որ Երբեք մի Արարաւոր

Հնորակա ինչ նրա հետ ԶԵՌՈՄԻՇԵՐՈՅԵՐՈ ԳՈՒՅԱՐՈՒՄԻ ԹԻՖԼԻՍԻՄ, նուա՛, ներկայումս, կը լսուի, որ Երբեք մի Արարաւոր

Հնորակա ինչ նրա հետ ԶԵՌՈՄԻՇԵՐՈՅԵՐՈ ԳՈՒՅԱՐՈՒՄԻ ԹԻՖԼԻՍԻՄ, նուա՛, ներկայումս, կը լսուի, որ Երբեք մի Արարաւոր

Հնորակա ինչ նրա հետ ԶԵՌՈՄԻՇԵՐՈՅԵՐՈ ԳՈՒՅԱՐՈՒՄԻ ԹԻՖԼԻՍԻՄ, նուա՛, ներկայումս, կը լսուի, որ Երբեք մի Արարաւոր

Հնորակա ինչ նրա հետ ԶԵՌՈՄԻՇԵՐՈՅԵՐՈ ԳՈՒՅԱՐՈՒՄԻ ԹԻՖԼԻՍԻՄ, նուա՛, ներկայումս, կը լսուի, որ Երբեք մի Արարաւոր

Հնորակա ինչ նրա հետ ԶԵՌՈՄԻՇԵՐՈՅԵՐՈ ԳՈՒՅԱՐՈՒՄԻ ԹԻՖԼԻՍԻՄ, նուա՛, ներկայումս, կը լսուի, որ Երբեք մի Արարաւոր

Հնորակա ինչ նրա հետ ԶԵՌՈՄԻՇԵՐՈՅԵՐՈ ԳՈՒՅԱՐՈՒՄԻ ԹԻՖԼԻՍԻՄ, նուա՛, ներկայումս, կը լսուի, որ Երբեք մի Արարաւոր

Հնորակա ինչ նրա հետ ԶԵՌՈՄԻՇԵՐՈՅԵՐՈ ԳՈՒՅԱՐՈՒՄԻ ԹԻՖԼԻՍԻՄ, նուա՛, ներկայումս, կը լսուի, որ Երբեք մի Արարաւոր

Հնորակա ինչ նրա հետ ԶԵՌՈՄԻՇԵՐՈՅԵՐՈ ԳՈՒՅԱՐՈՒՄԻ ԹԻՖԼԻՍԻՄ, նուա՛, ներկայումս, կը լսուի, որ Երբեք մի Արարաւոր

Հնորակա ինչ նրա հետ ԶԵՌՈՄԻՇԵՐՈՅԵՐՈ ԳՈՒՅԱՐՈՒՄԻ ԹԻՖԼԻՍԻՄ, նուա՛, ներկայումս, կը լսուի, որ Երբեք մի Արարաւոր

Հնորակա ինչ նրա հետ ԶԵՌՈՄԻՇԵՐՈՅԵ

Գեղեցիկների 8-ին ձիւն եկաւ ԹԻՖԼԻՍԻՄ: Ստորագրուած ցիւն էր գոյացնում փողոցների վրա: Քաղաքը չըլլապատող սարերի վրա ձիւնը չը հալկեց:

Շնորհակալութեամբ ստացանք պ. Ստալինի հրապարակած գրքերը և ռուսերէն լեզուով շնորհակալական օրհանգումներ Զրիւսկայ Գուբերնի և Օւսերո Գուբ. — Մ. Տաղաթովա. — Գրքեր տպւած է Թիֆլիսում, Գլխավոր Կառավարութեան տպարանում, ներկայ 1879 թ. Եւր. գրքեր կարգադրուած լինելով, ինչպէս նաև մասին: Հեղինակը նուիրում է գրքի ծախելու արդիւնքը յօգուտ Կ. Պոլսի «Արարատեան» ընկերութեան:

Գեղեցիկների 7-ին կատարվեցաւ ԹԻՖԼԻՍԻՄ Ինքնառնութիւն Ս. Յ. Սվիտաուպոլսկի — Միլիտար յուզարկարութեան և թաղման հանգէսը: Ինքնառնութեան թաղմանը գրեթէ ամբողջ քաղաքը ներկայ էր: Հանգուցեալ ինքնառնութեան յայտնի էր ոչ թէ միայն իր բարձր հասարակական դիրքով, բայց այդ անհամար խմբի բաղադրութեան կերակրելը նրանց կարողութեանը վեր է, որա համար սպասում են և այլ տեղերից օժանդակութիւն:

Ստացանք Վենետիկի Միլիտարեաններից հրատարակուող «Բազմալեզու» հանդիսարանի վերջին տետրակը: Ինչպէս միշտ տետրակի մէջ ոչինչ չը կայ կարգադրուած: Հայերի ժամանակակից կեանքը, մեր ազգի կեանքի ժամանակակից խնդիրները Վենետիկի արեւմտեան չին հետաքրքրում... Նրանք դեռ ևս ապրում են միջին դարերում: Արիւստի նիւթական միջոցներ, ափսոս թուղթ, ափսոս ժամանակ, որոնք գործ են զբաղում այդ տեսակ հրատարակութեան վրա:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐԿԱՍՏԱՆԻՅ

Ստամբուլ, 19 նոյեմբեր

Թող տուեցէք ինձ, պ. խմբագիր, ձեր լրագրի միջոցով հաղորդելու բոլոր հայազգի հասարակութեանը մի շատ ցաւալի տեղեկութիւն:

Արդէն յայտնի է, ամենին, այս տարւոյ չորսութիւնը: Զորեան այժմ Ստամբուլում բաւական թիւով գնում է ծախուած: Այսինքն 10 րուրը 20 րուրի արժեք գրած, որ ռուսաց փողի հետ բաղադրուած 24 րուրի ասել է: Ստամբուլում 2 րուրը 50 Կ. ինչ կամ 3 րուրը ասելի չէ տեսնուած: Դարձեալ չը կայ մի տուն որ ունենայ իր տան մէջ հինգ արուստի ալիւր կամ ցորեն, բացի մի քանի երեւելի անձինքներից, որոնք առևտրական գոյով ժամանակին գնել են և ունենք կալուածատէր լինելով իրենց սեփական:

Իսկ, ուրեմն, որ փոփոխամիտ թիֆլիսցի մի երկու ամսից յետոյ կրկին տեսնութեամբ և արհամարհանքով չի վերաբերվի զէպի իր մայրենի լեզուն, ինչպէս և առաջ...

Թիֆլիսցու սէրը դէպի մայրենի լեզուն միայն մի քանի մէջ չէ երևում, այն է որ թիֆլիսցիներն ինչպէս ութ տարի առաջ, այնպէս էլ այժմ, առեւտրով առում է «Մշակ» լրագիրը, թէ և «Մշակը» հայերէն է տպւում և հայերի վրա շատ է խօսում...

Ինչից է այդ: Կարծեմ դրանից, որ «Մշակ» խմբագրին չէ սիրում թիֆլիսցիներ: Եթէ խմբագիրը փոխվել, թիֆլիսցիներ կը սիրէր «Մշակը»:

Դրա մէջն էլ երևում է թիֆլիսցու ծայրայն դուրսը ու նրա անընդունակութիւնը իր աղքատ ուղեղով երկու միտք միաժամանակ ըմբռնելու:

Թիֆլիսցի Ա. մտնում է օրինակ ֆրանսիացի Դիւրան դերձիկի մօտ և տեսնում է մի պատրաստ գեղեցիկ զգեստ: Նա սաստիկ հաւանում է և իմանալով որ այդ շորը արդէն ծախված է, իր համար էլ նոյն տեսակ է պատկերում: Բայց յանկարծ խնայում է որ այդ զգեստի տէրը պ. Բ. նրա անհաշտ թշնամին է: Եւ յանկարծ այն զգեստը որի ձեւը և գոյնը հաւանել էր Ա., այլ ևս գեղեցիկ չէ թվում նրան: Բաւական է միայն մտածել որ այդ զգեստը կը հագնէր Բ. պարոնը, և Ա. կատարեալապէս փոխում է զգեստի մասին մի քառորդ ժամ առաջ իր կազմած համոզմունքը...

— Գուք ասացիք, պ. Դիւրան, որ այդ զգեստը պ. Բ. ինչ էր ծախել:

Հողերիցը ստացել են: Տակաւին այս տարաբաղդութեան մէջ սպանտեցին մի անտանելի ցաւ: «Մ» ունեցաւ իր գլխու վրա, այն է՝ Աղբակայ գաւառի հայազգի փողովուրդը, վերստին քրդերէն կողոպտուելով բոլորը մէկանց Ստամբուլ թափուցանելու, մերկ, քաղցած ու ծարաւ: Արդե՞ք ինչ անէ սպանտեցին, եթէ այդ աղքատներու վրա չը խղճայ. թուրքերը կը խղճան. երբէք, Ուրեմն հարկաւոր էր տեղական հայերուն իրանց ձեռքն եկած հոգսը չը խնայելու, ինչպէս որ ալ չը խնայեցին, բայց որովհետեւ սպանտեցին ալ աւելի կարողութեան չունենալուն պատճառաւ, շատերը իրենց զոհերը Աղբակայ գաղթականներու վրա ամրացնում են:

Այս սրանից ծագում է սոսկալի հառաչանաց ձայներ, որոնք սովածութենից հայ սպանտեցիներու առաջ աղաղակում են, ուրեմն հայու աւրին կրողը չը պիտի խնայէ իր վերջի լուծանքը: Այդ խղճալներէն, ինչպէս տեղւոյս ինքնառնութեանը լուծանքը կը պայապայանին, բայց այդ անհամար խմբի բաղադրութեան կերակրելը նրանց կարողութեանը վեր է, որա համար սպասում են և այլ տեղերից օժանդակութիւն:

Ռ. Ռ.

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Նոյեմբ, 20 նոյեմբեր

«Մշակ» լրագրի մէջ մի յօդուած տպւեցաւ, որ իմ գործունէութեան է վերաբերվում, իբրեւ քննիչի: «Կաւկազ» լրագրի այն յայտնութիւնից վրդովւած, որ ռուսացի թեմանով սպանութեան գործի աւելի թիւ քննութեան են ենթարկված մի քանի ազգեցութիւն ունեցող անձինք, որ այդքան եռանդով սկսած քննութիւնը կը յայտնի այդ սպանութեան իսկական պատճառները, «Մշակ» լրագիրը նոյն իսկ հետեւալ համարում երեւցած յօդուածով իմ եռանդը վիաների ծեծելն է համարում, որի միջոցով իբր թէ ինձ աջողկեցաւ յայտնել այդ գործը: Այդ յօդուածը, որ գրված է իմ գործունէութեան վրա ստուեր գցելու միակ նպատակով, կատարեալ ստուեր է, իսկ «Մշակ» լրագիրը տպելով այդ յօդուածը իր էջերը լցնելու համար, երեխայական միամտութիւն ցոյց տուեց, ընկնելով կրակի բոցի վրա, առանց մտածելու, որ ինքը կարող է այրվել: «Մշակ» լրագրի տարածած սուտ համոզմունքը անհետացնելու համար ես յայտնում եմ, որ պ. Վեդրով իբրեւ քաղաքային պրիստով, երբէք ոչ չինչ քննութիւն չէ արել իմ գաւառաբանի մէջ և օգոստոսի վերջին ինձ հետ չէ ճանապարհորդել: Որ պ. Վեդրովը քաղաքային պրիստով է, այդ յայտնի է իւրաքանչիւր համբալի և ես զարմանում եմ, թէ ինչպէս այդ չը գիտէր «Մշակ» լրագիրը: Բայց թղթակցի նպատակն է ստուեր գցել և այդ անձ:

— Այն, պարոն:

— Ես սկզբից լաւ չը նայեցի և գեղեցիկ դատաւ այդ զգեստը, բայց այժմ աւելի մօտ նայելուց և լաւ քննելուց յետոյ տեսնում եմ որ ձեռք էլ, գոյնն էլ շատ տեղի է: Ես կը խնդրեմ ձեզ բոլորովին ուրիշ տեսակ շորեր կարել ինձ համար:

Թիֆլիսում կան 90,000 ընտանիքներ, որոնցից 50,000 հայ են:

Իսկ «Մշակ» գրում են այդ 50,000 հոգուց միայն 200 մարդ, ուրեմն ամեն մի հազարի վրա միայն 4 մարդ են գրվում: Իսկ հազարից 996 մարդ չեն գրվում:

Իմ առաջարկած պրեմիան էլ ոչինչ չօգնեց թիֆլիսում բաժանորդագրութիւնը աւելացնելու համար:

Բայց այժմ ես մի ուրիշ, տեղի լաւ միջոց եմ առաջարկում «Մշակ» խմբագրին թիֆլիսցիների մէջ «Մշակ» բաժանորդների թիւը բազմացնելու համար:

Հարկաւոր է որ «Մշակ» խմբագիրը սուտ մտնի: Հէյն որ նրա մահլան լուրը կը տարածուի քաղաքում, իսկոյն «Մշակը» համակրելի կը դառնայ թիֆլիսցիներին: Մի քանի օրուայ մէջ բաժանորդների թիւը միայն թիֆլիս քաղաքում անպատճառ կը բարձրանայ մինչև 10,000 հոգի...

Այն ժամանակ Գրիգոր Արծրունի կարող է վերկենալ իր ժամանակաւոր, երեւակայական դատարանը, և շարունակել «Մշակ» խմբագրութիւնը:

Նոյն կարելի է ասել և Արծրունու թատերի մասին: Իւրաքանչիւր թիֆլիսցի հայ սրտում հա-

նարարութեան վրա, որ մասնակցում է թեմանովի գործի բացվելուն, այդ պատճառով թղթակցից պ. Վեդրովին ուղարկելով պրիստով է անուանում, որ ինձ հետ ճանապարհորդում է ծեծելու համար, որպէս զի դրանով մեր համատեղութիւնը ցոյց տալ, որիչ խօսքերով «Մշակ» լրագիրը տարածում է այնպիսի ստուեր, որ կարելի է հերքել մինչև անգամ պաշտօնական թղթերով: Կուրախարի գործի քննութիւնը հոկտեմբերի վերջին էր և ոչ թէ օգոստոսի վերջին և կատարվում էր ոչ թէ պրիստով Վեդրովից, այլ տեղական պրիստովից առանց իմ ներկայութեան, այդ մասին կարող եմ պաշտօնական գովումներ ներկայացնել: Ինձ զարմացնում է թղթակցի անձնութիւնը դատաստանական կարգերի հետ և նրա եղբայրութիւնը, որ եթէ վկային առանձին սենեակում են թողնում, այդ բանը ծեծելու համար է անվտանգ: Բայց ես կարող եմ մեկնել թղթակցին նրա ջղերը հանգստացնելու համար, որ հրէայ վկան առանձին սենեակի մէջ էր թողած, որպէս զի չը կարողանայ բանակցել այն վկաների հետ, որոնք դեռ հարգած չէին, որ ես այդ նպատակով բաժանում եմ հարցած վկաներին չը հարցածներին և ոչ թէ ծեծելու համար, ինչպէս բոլորովին սուտ եղբայրացւել է «Մշակ» թղթակցից: Բեմանովի սպանութեան քննութիւնը ես կատարել եմ տեղական պրիստովի ընկերով ներկայութեամբ, ուր հետ հոկտեմբերին ես ուղեւորվել Վարդաշէն գիւղը և ուր ներկայութեամբ հարցր վկաներին: Եթէ իմ եռանդը վկաների ծեծելը լինէր, ես այդ եռանդը վաղուց կարող էի ցոյց տալ և գործը կը բացվէր: Այդ դէպքում երեք ամիս ժամանակ չէր հարկաւորվի, նրա համար, որ կատարեմք (յուրի) հաւաքվէին մեղադրվածների դէմ:

Վերջը կրկնում եմ, որ այդ յօդուածը գրված է ինձ վրա ստուեր գցելու միակ նպատակով, քանի որ այդպիսի ծանր և տմարի չարագործութիւնը, ինչպէս է դարձնել սպանութիւնը, յայտնված է և սպանողները քննութեան են ենթարկված: Այդ յօդուածը կատարեալ ստուեր է, իսկ «Մշակ» կարգին շնորհաւորում եմ այդպիսի թղթակցի ունենալը, որ միմիայն ստուեր է հաղորդում: Խնդրում եմ «Մշակ» լրագրի խմբագրութեանից այս յօդուածը տպել առաջիկայ համարի մէջ:

Քննիչ Բեմանովի

ПИСЬМО РЕДАКТОРУ

Нуха, 20 ноября

В газетѣ «Мшакъ», появилась статья, касающаяся моей дѣятельности, какъ слѣдователя. Возмущенный заявленіемъ газеты «Кавказъ», что по убійству учителя Безанова въ слѣдствіи привлечены нѣкоторые изъ вліятельнѣйшихъ лицъ и что слѣдствіе такъ энергически нача-

то, что слѣдствіе такъ энергически нача-

то, что слѣдствіе такъ энергически нача-

то, что слѣдствіе такъ энергически нача-

то, что слѣдствіе такъ энергически нача-

то, что слѣдствіе такъ энергически нача-

то, что слѣдствіе такъ энергически нача-

то, что слѣдствіе такъ энергически нача-

то, что слѣдствіе такъ энергически нача-

то, что слѣдствіе такъ энергически нача-

то, что слѣдствіе такъ энергически нача-

твое раскроетъ истинныя причины этого убійства, газета «Мшакъ» въ статьѣ своей, появившейся въ слѣдующемъ же номерѣ, выставляетъ мою энергію въ изобіи свидѣтелей посредствомъ чего мнѣ и удалось раскрыть это дѣло. Статья эта, писанная съ единственною цѣлью набросить на меня тѣнь, есть чистѣйшая ложь; газета же «Мшакъ» помѣщая эту статью вѣроятно для наполнения своихъ столбцовъ выказала до вѣрчивость ребенка, бросающагося на пламя свѣчи непонимая того, что отъ самаго себя можетъ обжечь. Для устранения ложнаго убѣжденія, распространяемаго газетою «Мшакъ» я заявляю, что Г. Безиловъ какъ городской приставъ, никогда никакихъ дознаній по моему Уѣздному участку не производилъ и въ концѣ августа со мною не разбѣжались; что Г. Безиловъ городской приставъ это извѣстно каждому мушѣ и меня удивляетъ какъ съ этимъ не знакомъ корреспондентъ газетъ «Мшакъ». Но цѣль корреспондента набросить и на эту личность, который принималъ участіе въ раскрытіи дѣла Безанова; по этому корреспондентъ выставляетъ Г. Безилову участковымъ приставомъ разбѣжались со мною для изобіи, чтобы тѣмъ показать нашу солидарность; иначе сказать: газета «Мшакъ» не гнушается распространять такую даже ложь, которую можно опровергнуть официальнымъ документомъ. Дознаніе по Корухлярскому дѣлу производилось въ концѣ октябрю, а не въ концѣ августа и не Г. Безиловымъ, а мѣстнымъ приставомъ безъ моего присутствія, на что и могу представить оффиціальныя документы. Меня поражаетъ незнакомство корреспондента съ такими обыкновенными порядками судебной практики и заключеніе его, что если свидѣтели оставляютъ въ отдѣльной комнатѣ, то это дѣлается только для изобіи. Но я могу объяснить корреспонденту для успокоенія его нервовъ, что свидѣтель еврей былъ оставленъ въ отдѣльной комнатѣ для устранения переговоровъ съ недопрошенными свидѣтелями и что отдѣленіе свидѣтелей допрошенныхъ отъ недопрошенныхъ мною дѣлается для той собственно цѣли, а не для изобіи, какъ совершенно ложно заключилъ корреспондентъ газетъ «Мшакъ». Слѣдствіе по убійству Безанова мною производится въ присутствіи мѣстнаго товарища прокурора, съ которымъ я и выѣхалъ въ октябрѣ въ сел. Вартанъ и въ присутствіи котораго допрошивалъ свидѣтелей. Если бы энергія моя заключалась въ изобіи, какъ заявляетъ корреспондентъ газетъ «Мшакъ», то эту энергію я могъ проявить давно и дѣло было бы раскрыто; тогда не понадобились бы цѣлыхъ три мѣсяца для того, чтобы собрать улики противъ обвиняемыхъ.

Въ заключеніи я повторяю, что статья эта писана съ единственною цѣлью набросить на меня тѣнь, когда такое тяжкое и гнусное преступленіе, какъ убійство изъ засады, открыто и въ слѣдствіи привлечены убійцы и есть чистѣйшая ложь; газету же «Мшакъ» я поздравляю съ своей стороны такимъ корреспондентомъ, который сообщаетъ одну только ложь.

Прошу редакцію газетъ «Мшакъ» статью эту въ переводѣ припечатать въ слѣдующемъ же номерѣ.

Слѣдователь Бемдзиевскій

Խորագիր—հրատարակող Գրիգոր Արծրունի

այդ տոկոսութեան համար: Այդ երբէք չէ պատահել, որ թիֆլիսի հայ հասարակութիւնը տոկոսութեամբ հետեւի քանի մի ամիս շարունակ մի և նոյն զգացմունքին...

Հայը երբէք ընդունակ չէ եղել ոգևորվել մի որ և է զգացմունքով, յափշտակվել մի որ և է բարոյական գաղափարով, Բայց երբ որ մի բանի մէջ երևում է տեղական բարոյական շարժում, նշանակում է թէ նոյն հասարակութիւնը ընդունակ կը լինի ժամանակով և մի ուրիշ որ և է բարոյական շարժումով յափշտակվել:

Մի տխուր մօզա է յայտնվում մեր մէջ: Հայը երկրաստորը զգում է կեանքից և փոխանակ կեանքի մաքառմանը պատրաստվելու, անձնասպանութիւն է գործում...

Անձնասպանութիւնը միշտ ապացոյց է որ հասարակութիւնը կամ ընտանիքը չեն տալիս երկրաստոր սերունդին կենսական հաստատ իդէալներ:

Ինչքան էլ կեանքը դժուար, զգուշ, անտանելի լինէր, երբ մարդը ունի իր համար հաստատ կենսական իդէալներ, նա կը տանի կեանքի ամեն տեսակ դժուարութիւններ և անախտութիւններ, բայց չի սպանի իր անձը...

Ոչ ընտանիքը, ոչ դպրոցը, ոչ էլ հասարակութիւնը չեն տալիս մեր մանուկ սերունդին հաստատ հասարակական, կենսական իդէալներ...

Ասիացի

3 U 3 S U R U R N T T T T T T T T

Անտրոնական Գրականություն Գործողի Բողոքի վրայ, Արժույթի Գործընթացի մասին հետևյալ նոր գրքերը:

1. Կարմիր լայտեր, փորձի մանկանց ընթերցանության համար. Թարգ. օր. Ն. Տեր-Մարկոսյանի պատկերազարդ. և կազմած. — ր. 50 Կ.
 2. — նույնը առանց կազմի. — " 30 Կ.
 3. Քառամյակ մեզու փորձի մանկանց ընթերցանության համար. Թարգ. օր. Ն. Տեր-Մարկոսյանի. պատկերազարդ. և կազմած. — " 40 Կ.
 4. Եղբայր և քույր մանկական վեպ. Թարգ. Զ. Մանրեանի պատկերազարդ. — " 30 Կ.
 5. Հակապան ձեռքեր. մանկական վեպ, Թարգ. Զ. Մանրեանի, պատկերազարդ. — " 10 Կ.
 6. Փարոս Հայաստանի. պատկերազարդ. հանդիս բնական ընթերցանության համար. — 1 — Կ.
 7. Փարոս աղբար Հայաստանի ճանապարհորդ. Գործ. Գ. Վ. Սրուանձանյանց — 1 " 25 Կ.
 8. Երկու իններորդ դարու. գործ Մերենցի. — 1 " — Կ.
 9. Պատանեկան ներշնչումներ, գործ. Հրանտ Սասանյանի. — " 60 Կ.
 10. Մի կաթիլ արտաք, գործ. Մրտակ Հայ մեկերին վրայ. — " 35 Կ.
 11. Սամուել Մուրատյանի կապի խնդիրը, դատախազություն Ս.Ա.Ր.ժրույթ. — " 50 Կ.
 12. Ուսումնարանի առողջապահության հարցեր, Բժ. Ա. Բարսեղյանի — 1 " — Կ.
 13. Մարմնակազմական կամ անատոմիական բանարան Լատիներենից և Ռուսերենից. Հայերեն. Բժ. Լ. Տիգրանյանցի. — 1 " — Կ.
 14. Կրոնք. հոգեբանական հետազոտություն Ս. Մանրեանյանի — 1 " — Կ.
 15. Հայկական Թատրոն. Վուլգերի իմ վեպեր, Ֆարս երեք պատկերով գործ. Մ. Տեր Գրիգորյանցի — " 40 Կ.
 16. Բերեր բիձու համարը. Օպերետ մի գործողություն, Թարգ. Ն. Լալայանցի — " 25 Կ.
 17. Աշխատանքի երկու գլուխով, փորձի մեկ արտադրում, փոխադրություն Գ. Շահումյանյանի — " 25 Կ.
 18. Բռնի ամուսնություն. կամեղի մեկ արտադրում, Թարգ. Գ. Չախումյանի — " 40 Կ.
 19. Ժանո և Ժանկո օպերա-փորձի, Թարգ. Գ. Շահումյանյանի մեկ գործողություն — " 40 Կ.
 20. Պեպո. կոմեդիա երեք արարվածով, գործ. Գ. Սուրբուկյանի — " 30 Կ.
 21. Պատանեկան խրատ. փորձի մեկ արարվածով Մ. Տեր Գրիգորյանի — " 50 Կ.
- Նույն տեղը վաճառվում են ամենայն տեսակ դասագրքեր Հայերեն, Ռուսերեն և օտար լեզուների, պատկեր, պատկերներ, դասումնարանների և աշակերտների համար, Հայերեն, Ռուսերեն և Գաղերեն վկայականություններ, ամենայն հասակի ընթերցանության և գիտությունների գանազան ձեռնարկներ վերաբերյալ գրքեր, պատկերներ կառավարվում են ամենայն արագությամբ: Օտարադարձացիք իրանց պահանջները պետք է ուղարկեն հետևյալ հասցեով՝ Վ. Թիֆլիս. Վ. Կենտրոնական գրքային առևտրին:

5—6

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԴՏԵՄԻՐՈՐ-ՍԿԻ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ և Կաշու հիւանդությունները ՄԵՍԵՆԿԻՏ քնակվում է Գանձակյա փողոցի վրա, ԽՕՍԲՕՆՎԻ տանը, № 9: ՀԻՄԵՆԻՏԵՐԻՆ քնդունում է առաւօտեան 8—9½ ԺԵՄԸ և երեկոյեան 4—6:

2—6

ԾԱԽՎՈՒՄ Է

Մի կտոր ՀՈՂ մինչև յունվարի 1-ը 1880 Թ.: Հողը ԳՏԵՎՈՒՄ Է Սոյոսկում Սերգիևի-սկայա փողոցի վրա № 8, 2իթախովի և Ա. կիմովի տան մէջ տեղը: Հողը մօտ 250 քառ. սաժէն է, իւրաքանչիւր ՍԱԺԷՆԸ 150 ր. արժէ: Գնել ՑԱՆԿԱՑՈՂՆԵՐԸ կարող են զինել Իվան Եգորիչ ԱՄԻՐԱՂՎԻՆ, Սաղովայա փողոց ԲԱՅՍՈՂՈՎԻ № 19 տուն:

2—3

ՄՈԴՆՅԻ ԲԱԶԱՐԷ

ԱՐԺՐՈՒՆԻՒ ԳԱՆԵՐՈՒՄ մեծ գիշունով ծախվում են. կաշեմորի կանանց ու շորեր, ամենանոր ձեւեր, ձմեռային դիմարներ, փետուրներ, վանագան ծաղիկներ բայի շորերի համար, զինք գարգարաններ, ժապաւէններ:

2. ԳԻՐԳՈՐԵԱՆՆԻ ԿՈՎԱՍՍ. ԳՐԱՎԱՃ. ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
- 1) Մամուլի տակ ընկաւ և 1880 Թ. յունվարին յուր կը տեսնի ԳՈՐԿԱՍՏԵԱՆՆԻ ընդհանուր պատմության հին դարը—ան:
 - 2) Շուտով մամուլի տակ կընկնի Զ. ԳԻՐԳՈՐԵԱՆՆԻ աշխատանքները և հրատարակվածը: Մարդակազմություն մարդու մարմինը, նորա կենքը և խնամատարությունը անուշով պատկերազարդ զիրը:
 - 3) Մամուլի տակից դուրս է եկել և արդէն վաճառվում է «ՄԵՐԵՆՆԻ-ԵՐԿՈՆԵՐ 9-դ դարու» պատմական վեպը, որը զինք առին տեղ մի բուրլի է:
- Նույն տեղը ստացուել է Բոստովի (պ. Տեր-ԱՐԲԱՍԵԱՆԻ) օրացոյցը, երկու պատկերներով զարդարւած. զինք է 15 Կ:

2—10

ՕՒՅ ԱԴՄԻՆԻՍՏՐԱՐԱՆԻ ԳԱԶԵՏԻ «ԴՐԱԾ»

1 номеръ политико-литературной газеты «Трудъ», согласно печатно заявленному объявлению администрацій, имѣетъ выйдти на дняхъ. Прошу мѣстную прессу перепечатать это объявление

«Աշխատանք» անուն քաղաքագիտական գրական կարգավորվածի առաջին համարը, համաձայն խմբագրության յայտարարության, դուրս է գալու այս մի քանի օրից յետ:

Объ изданіи въ 1880 году
„ДОНСКОЙ ПЧЕЛЫ“
ГАЗЕТЫ
ПОЛИТИЧЕСКО-ЛИТЕРАТУРНОЙ.

Съ 1 января 1880 г. „Донская Пчела“ будетъ издаваться по той же программѣ, какъ издавалась въ предыдущіе четыре года, два раза въ недѣлю: по четвергамъ и воскресеньямъ, по одному листу *большаго формата*, въ 5-ти столбцахъ.

„Донская Пчела“ имѣетъ своею главною цѣлю обсужденіе вопросовъ, относящихся до нужды и интересовъ При-азовскаго края, давая, впрочемъ, мѣсто, какъ видно изъ предыдущихъ годовъ, и тѣмъ вопросамъ, которые составляютъ въ данное время общій животрепещущій интересъ.

Въ 1880 году, какъ и прежде, почти въ каждомъ номерѣ, кромѣ тѣхъ свѣдѣній, какія обыкновенно даетъ столичная пресса, будутъ помѣщаться передовыя или руководящія статьи, относящіяся до нужды и интересовъ края, ежедневная хроника текущихъ явленій изъ мѣстной жизни, корреспонденція, биржевая хроника: цѣны продуктамъ на мѣстныхъ рынкахъ и проч., судебная хроника, фельетонъ и т. д.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА:

СЪ ДОСТАВК. ВЪ РОСТОВѢ Н/Д.	СЪ ПЕРЕСЫЛКОЙ ИНОГОРОДНЫМЪ
на годъ 6 р. —	на годъ 7 р. —
„ полгода 3 „ 50	„ полгода 4 „ —
„ 3 мѣсяца 2 „ —	„ 3 мѣсяца 2 „ 50

ЗА ПЕРЕМѢНУ АДРЕСА РЕДАКЦІЯ ВЗИМАЕТЪ 25 КОП.

Подписка принимается въ конторѣ редакціи „Донской Пчелы“ въ Ростовѣ на-Дону, на Большой Садовой ул., съ д. И. А. Теръ-Абрамъ (бывш. Драиковича). Иногородные благоволятъ адресоваться: въ Редакцію „Донской Пчелы“ въ Ростовѣ на-Дону.

Редакція покорнѣе проситъ гг. иногороднихъ подписчиковъ присылать свои требованія заблаговременно, написавъ свои полные адреса четко и разборчиво.

Редакторъ-Издатель И. А. ТЕРЪ-АБРАМІАНЪ

ОБЪ ИЗДАНІИ
ЕЖЕДНЕВНОЙ
ПОЛИТИЧЕСКОЙ и ЛИТЕРАТУРНОЙ ГАЗЕТЫ
„ТИФЛИССКІЯ ОБЪЯВЛЕНІЯ“
ГОДЪ ТРЕТІЙ

Редакція означенной газеты намѣрена въ 1880-мъ году расширить политическо-литературный отдѣлъ и сообщать не только извѣстія, касающіяся гор. Тифлиса, какъ дѣлала до нынѣ, но и вообще извѣстія касающіяся всего Кавказа и цѣлаго міра. Извѣстія эти будутъ сообщаться въ лаконической формѣ, съ цѣлю не отнимать много времени при чтеніи; излишніе газетные матеріалы не будутъ помѣщаться; общіе вопросы будутъ почитаться передъ частными—впродолженіи всего года будутъ помѣщаемы политическія и курсовыя телеграммы; цѣна газеты на годъ съ доставкой въ Тифлисъ 3 р.; въ прочіе города съ пересылкой 4 руб. 20—10

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА ГАЗЕТУ

„КАВКАЗЪ“

на 1880 годъ, на слѣдующихъ условіяхъ:

СРОКИ.	Съ достав. въ Тифлисъ.		Съ пересылкой иногород.	
	Руб.	Коп.	Руб.	Коп.
На годъ	11	50	13	—
На полгода	6	—	7	—
На три мѣсяца	3	50	4	—
На одинъ мѣсяць	1	50	1	75

Подписка принимается въ г. Тифлисъ, въ конторѣ газеты *Кавказъ*, на Батинской улицѣ, въ домѣ подъ № 4. Иногородные адресуютъ свои требованія: въ Тифлисъ, въ редакцію газеты *Кавказъ*.

ՑԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԴԱՍԵՆԵԱԿ

բոլոր եւրոպական լրագիրների համար Մոսկվայում (Центральная контора объявлений для всѣхъ европейскихъ газетъ въ Москвѣ, Большая Дмитровка, д. Бучумова) ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ Է յայտարարություններ բոլոր ուսու և արտաւսման ԼՐԱԳԻՐՆԵՐԻ համար խմբագրական ԳԵՆԵՐՈՎ, նշանակար ԶԻՋՈՒՄԵՆԵՐՈՎ:

Ռուսաց ամենօրեայ, շաբաթական, պատկերազարդ և ծաղրական լրագիրների ԳԼԽԱՌՈՐ ԳՈՐԾԱՎՈՐՈՒԹԻՒՆԸ: ԱՍԵՆՏՐՈՆԱՅ ՑԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ունի բոլոր ուսուց և արտաւսման ԼՐԱԳԻՐՆԵՐԻ հետ: Յայտարարություններ ընդունվում են նույնպէս բոլոր գաւառական լրագիրների համար: Բարգմանությունները ՁԻԻ են լինում: Եւրաքանչիւր յայտարարության համար ԱՊԱՑՈՒՑԱԿԱՆ № է սղարկվում:

ՑԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՆՎԱՐՁ ԵՆ ԿԱԶՄՎՈՒՄ:

ԲԱԺԱՆՈՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ընդունվում է բոլոր լրագիրների համար:

9—15 (4)